

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fængselskrøniken

En Historiske Beskriffvelse/
Om en Ercke-Biskop udi
Lund som hede

H. Jens Brand/

Som bleff fangen af Kong
Eric Mendved / oc siden erledi-
get aff samme sit Fængsel.

Item her hos findes en
Kort Catalogus paa de Værdige
Fædres / Biskopers Navne udi
Køstild/ fra den Første / oc til vor
Tid/ 1649. Med nogle deris Epi-
taphijs oc Graffskrifter.

Nu Anden gang af Jens Søfren-
søn Nør-Nissom Boghandler udi
Køstild tilhaabesamlet / oc til try-
cken befodret / Alle Danske Hi-
storiske Elskere til villie oc
Tieneste.

Prentet udi Kiøbenhavn / aff Pe-
der Halk / Anno 1650.

FÆNGSELSKRØNIKEN

*En historisk beskrivelse om hr Jens Grand
bearbejdet fra gammelt dansk af Richard Mott*

og

M. Mackeprang: Historisk Gennemgang

FÆNGSELSKRØNIKEN

*En historisk beskrivelse om
hr Jens Grand*

FÆNGSELSKRØNIKEN
© 1997 Forlaget Øresund
Bearbejdet fra gammelt dansk: R. Mott
Printed in Denmark 1997
Kolding Trykcenter A/S
ISBN 87-88033-50-3

Forord

I året 1599 udsendte historikeren Arild Huitfeldt et lille skrift som han kaldte *En historiske Beskriffuelse om en Erchebiscop wdi Lund, som hede Herr Jens Grand, som bleff fangen aff Konning Erich Menduedt oc siden erlediget aff samme sit Fengsel*. Det er dette skrift der her udgives på nutidsdansk, i en let sproglig bearbejdelse.

Huitfeldt er ikke meget meddelsom når det gælder værkets oprindelse, han siger kun at han har fået det af en god ven. En nøje undersøgelse viser dog at det med stor sandsynlighed drejer sig om en oversættelse af en oprindelig Latinsk tekst, og denne Latinske tekst må være nedskrevet omkring år 1300. Hovedpersonen er Jens Grand, Ærkebiskop i Lund. Han døde år 1327, fødselsåret er ukendt, men må vel søges i årene omkring 1250.

Så mange enkeltheder i skriftet kan kun komme fra én kilde, fra Jens Grand selv, at han må stå bag. For så vidt kan han godt have ført pennen selv, men har han ikke det, må det være en kannik fra Lund der har skrevet fortællingen efter Jens Grands nøje anvisning. Dog synes begyndelsen og slutningen af værket, som det nu foreligger for os, at være senere tilføjelser, der ikke kan have nogen forbindelse med Jens Grand.

I 1604 udsendte Arild Huitfeldt en Dansk Kirkehistorie - "Den Geistlige Histori offuer alt Danmarckis Rige". Heri gengiver han Fængselskrøniken i store træk, og føjer enkelte oplysninger til.

Om selve sproget, stilen, stillejet, i nærværende bog er at sige at det forsøger at fastholde den gammel-danske tone fra den oprindelige tekst, så vidt muligt. Enkelte stednavne er bevaret i deres gamle skikkelse. Der er tale om en nænsom modernisering af sproget, ikke en gennemgribende omskrivning eller fortolkning.

Huitfeldts tekst blev i 1600-tallet eftertrykt af en boghandler og forlægger i Roskilde, Nør-Nissom, og det er dennes tryk der er lagt til grund for nærværende udgave.

For godt hundrede år siden, i 1891, publicerede den ganske unge student M. Mackeprang en grundig undersøgelse af skriftet (i Historisk Tidsskrift, Sjette Række, III, siderne 643 til 665). Mackeprang blev siden en betydelig museumsmand og forsker, i nogle år direktør for Nationalmuseet. - Hans artikel fra 1891 står sig, og meget nyt er ikke kommet til siden, så i stedet for at omskrive hans resultater bringes her hans egne ord, i hans egen artikel, med velvillig tilladelse fra Historisk Tidsskrifts nuværende redaktion, der takkes hjerteligt for sin imødekommenhed.

Richard Mott

Fængselskrøniken

Da Kong Erik havde hævnnet sig på dem der var dømt på Herredagen for at have hjulpet med råd og dåd til at slå hans fader ihjel, havde han endnu en stærk mistanke til nogle af gejstligheden, som var de dødes slægt og venner. Især bar han hemmeligt had og fjendskab til Ærkebiskop Jens Grand i Lund, der tidligere på almindelige Herredage havde erklæret sin uskyld: Han var dengang Provst i Lund¹ og havde ikke noget at gøre med hans faders død. Til sikkerhed mod anklager fik han et brev som var beseglet af Dronning Agnes og Rigens Råd og andre. Men Kong Erik lod sig ikke nøje med det, men drog til Lund i året 1294, og førte Ærkebiskoppen som fange med sig derfra til Søborg. Han fangede ham og handlede med ham som følger.

1.

År 1294, fredagen før Palmesøndag, om morgenen, da klokken var mellem fem og seks, og da Bispen selv havde holdt messe, sendte Kong Erik, som da var i Lund, sin broder Hertug Christoffer til Bispen for at udspejde ham. - Hertugen gik ind til Bispen, hilste ham og sagde: Herre Fader, jeg mærker at min broder Kong Erik ikke er Eder gunstig. Vil I bruge mig, så vil jeg søge at forlige Eder.

Ærkebispnen svarede: Jeg ved ikke af at jeg på nogen måde har fortørnet Eders broder, min herre Kongen, i ord eller i gerning. Men hvis jeg er blevet bagtalt over for ham, vil jeg gerne bede om at I fører alting til det bedste!

Dermed vilde Hertugen gå; men Ærkebispnen bad ham vente, han vilde forære ham en lille gave, om han ikke vilde forsmå. Så gav han ham tre gaver: et forgyldt beslået bøffelhorn, en beslået gribbeklo, og en stor kostelig sølvskål. Hertugen tog det og takkede og bad ham vente i sin stue, så vilde han straks give ham svar.

Ærkebispnen sagde ja, og bad ham sige til sin broder, at hvis man fandt at han havde fortørnet ham, vilde han altid være rede til at bøde til ham, som han måtte bestemme; men han vidste dog ikke at han havde forbrudt sig i nogen måde.

Så gik han fra ham og til Kongen og kom straks tilbage med mange af sine svende, og spurgte så Ærkebispnen, om han vilde gå med ham ud til hans broder. Han svarede:

Det gør jeg gerne, hvor er han? - Hertug Christoffer svarede: Han fulgte mig her til gården og står dernede og venter på Eder. - Ærkebisen svarede: Det er ilde at den gode herre gør sig så stor umage. Jeg var gerne gået ud til ham, hvis han blot havde sendt det mindste bud efter mig.

Så gik Ærkebisen straks ned fra salen med ham. Da han kom ned i gården uden for døren og ikke så Kongen, sagde han til Hertug Christoffer: Hvor er min Herre Kongen? - Han svarede: Overgiv Dig, Du er fangen! Bisen svarede: Hvem har fanget mig? - Christoffer sagde: Min broder Kong Erik, og jeg på hans vegne. - I det samme tog han hans kniv fra ham og greb ham i halsen og førte ham således fangen ud af Bispegården og satte ham på en af tingstokkene på Landstinget, og satte nogle til at tage vare på ham, medens han selv gik op i Lunde kor og greb Provst Jakob², sådan som han lå og læste sine gudelige tider under gudstjenesten, i sine korklæder, som var hans messeskjorte, korkåbe og ornamenter. Han ledte ham straks fangen ned på landstingsstokken til Ærkebisen. Så gik han bort til hans gård og slog hans kister op og tog alt det sølv, gods og penge som de kunde bære med sig. Siden gik han ned på Lundegård og røvede og tog alt det Ærkebisen ejede.

Da han kom ud fra gården, ledte han Ærkebisen og Provsten hen over to kirkegårde, og siden over gaderne, i skarn og skidt, bort til Kongens herberg. Siden afførte han Ærkebisen den kåbe, han havde på, passende til hans stilling, og iførte ham en gammel frakke, som var udskåret neden for knæene, og gav ham siden en lille laset hætte på, til spot og spe. Den var åben oventil, over

hovedet. Han satte ham på en elendig gammel hest, i en kløvsadel af træ og halm, og bandt så hans fødder under hestens bug med et stykke tømme af hår, thi lænkerne som han før havde på kunde ikke nå under hestens bug. Han bandt også Provsten til en anden hest, meget hårdt, og førte ham og den anden barhovede i sne og regn så langt på en halv dag som man plejede at færdes halvanden dag med lempe. De rendte mere på vejen end de travede, for at komme hastigt frem.

2.

Da de kom til Helsingborg, kastede de dem nederst i færgen, bagved hestene, der stod og møgede på dem. - Straks de kom til Helsingør bandt de dem på deres heste igen og førte dem så videre til Søborg Slot endnu samme aften. Dér kastede de Ærkebispens fangen ned i tårnets dybeste kælder og lagde tunge bolte og jern på ham. Siden lagde de Provsten i et andet fængsel, bunden med tunge bøjer og lænker.

Straks morgenen derpå førte de Provsten til Kalundborg og satte ham der nederst i tårnet og bandt ham med tunge jernlænker og halsjern, som var slået i en blok så svær at der skulde otte karle til at bære den. - Det var stor ynke at de skulde fare så ubarmhjertigt frem mod de værdige prælater og klerke. De var begge doctores i den kanoniske ret, og havde længe studeret i Valland og Frankrig, Gud til lov og deres fædrene rige til ære; og det lagdes dem alt sammen til last.

Christoffer lod sig ikke nøje med at kaste Ærkebispens ned i det svære tårn, så han ikke så hverken dag eller lys, men han spændte også to svære lænker, som var loddede sammen med bly, i to svære stene imellem hver ende på den bolt han lå i. Derfor kunde han aldrig vende sig på siden, men han blev tvunget til at ligge på ryggen. De gav ham ikke andet end gammelt sort og mørkt rugbrød, fuldt af avner og klid, og dertil søbekål, og på fastedage

vandvælling. Det gjorde de for at de snart kunde sulte ham ihjel.

Der var mange dage om sommeren han kunde ikke få en tår at drikke, hverken madøl eller tyndt øl. Han bød ofte sin trøje eller hætte i pant for at få en kande øl, men det kunde han ikke få. Han turde ikke drikke vand, for han havde den allerværste koldesygge hver dag. Men da han kom sig af den, drak han altid vand til maden.

Han var blevet næsten døv og blind, og ganske fordærvet i sit hoved af den tunge luft og stank som der var inde hos ham, og fordi han ikke kunde se noget og ikke få frisk luft. Deraf fik han en svær byld i hovedet, så der løb siden mere end en spand væd ud af øret på ham, men det gav ham stor lettelse for hans svære hovedværk og døvhed.

Der fulgte utallige fluer og myg med i hans mad og drikke, og han kunde ikke se at fjerne dem. Han havde også utallige lopper på sig, fordi han aldrig fik andet linned eller uldent tøj end det han havde på sig da han kom ned i tårnkælderen. Han fik ikke skiftet fra den Palmesøndag han kom derind og til anden dagen efter Lucie Dag³ året efter, da han slap ud af tårnet igen, selv om det både dryppede og regnede på ham. Der blev ofte spildt mad og øl på ham, når det skulde hejses ned til ham, men alt vådt der kom på ham måtte tørre af sig selv på hans krop, for han fik aldrig hverken ild eller varme hos sig, så længe han var fangen. Hvad han selv gav fra sig, både sit eget vand og andet på Naturens vegne, det blev liggende under ham, for han kunde ikke vende eller rejse sig op for de svære jern som han lå lænket i.

Han blev siden alvorligt syg. Derfor bad han for Guds skyld om han måtte få en læge, men det fik han ikke, for de havde helst set at han var død. Han måtte aldrig have sin alterbog hos sig, så han kunde læse sine tider deri. Der blev også sendt en psalter til ham, men den måtte han heller ikke få. Han kunde heller ikke bruge den til noget, for han fik aldrig lys medens han sad fanget.

Da han havde ligget i tårnet i seksogtredive uger, tog de ham op og lagde ham oppe i tårnet i en krog, lige ved tårngemmerens bolig. Men de lod alligevel de svære bolte og lænker ligge om hans ben.

3.

Da kom Kongen dertil og vilde holde Jul. Anden Juledag, Sankt Stefans Dag, gik Kongens køgemester Aage⁴ op til ham og spurgte om han vilde forlige sig med Kongen. Ærkebispens svarede: Hvorfor skulde jeg forlige mig med ham - jeg har ikke forbrudt mig mod ham, efter hvad jeg kan vide eller tænke, ej heller har han rejst sag mod mig. Skal jeg forlige mig med ham, fordi han har kastet mig i fangetårnet, skønt jeg er uskyldig, og lagt mig i snævre bolte og jern, så min ryg og mine lår er næsten rådnet op, fordi jeg aldrig har kunnet stå op eller vende mig, siden jeg kom her til tårnet? Og al den urenlighed som er gået fra mig, både vand og andet, det er blevet under mig, for ingen var så barmhjertig at han vilde løfte eller vende mig om en gang. - Køgemesteren svarede: Min herre bærer nag til Dig, fordi Din frænde var med til at slå hans fader Kong Erik ihjel. - Ærkebispens svarede: Jeg lagde klare beviser frem for ham og for Rigens Råd, da jeg var Provst i Roskilde, at jeg aldrig gav mit samtykke til den gerning i mine dage, og at jeg ikke vidste noget om det før det var sket. Dermed lod han sig nøje, og han gav mig sit venskab og sit åbne beseglede brev på at han aldrig skulde lægge mig det til last. Og hans egen moder, Dronning Agnes, Markgrevinde af Brandenburg, og Rigens Råd hjalp med til at jeg blev Ærkebiskop, og viste mig stor ære før jeg drog til Rom og lod mig vie til Biskop af Paven. Siden har jeg gjort ham og Riget tro tjeneste, og det lægger jeg alt sammen i Guds hænder. - Hermed gik han bort.

Fjerde dagen derefter kom Biskoppen af Roskilde med nogle af Rigens Råd til ham, og de havde med sig en notar. Bispen, som var Kongens Kansler, sagde til ham: Biskoppen af Aars, Biskoppen af Ribe og flere andre af Eders frænder råder alle indtrængende til at I lader Eder forlige med Kongen! - Han svarede: Jeg ved ikke af at have forbrudt mig imod ham i nogen måde, men jeg begærer at komme for retten sammen med ham, for Rigens Prælater og Råd. Findes jeg da skyldig i nogen måde, vil jeg gerne stande til rette.

Da gav Kongen ham nogle alvorlige stykker og artikler og lod ham sige, at vilde han besegle dem alle og holde dem fuldt ud på tro og love, da vilde han slippe ham ud af fængslet. Men hvis han ikke vilde det, måtte han regne med at han aldrig vilde komme ud af fængslet, så længe han levede.

Den første artikel var at han skulde aldrig rette beskyldninger mod Kongen og hans broder, Hertug Christoffer, og alle de andre som var med til at gribe og fange ham, og aldrig mere kære eller klage over nogen af dem i sine dage.

Den anden artikel var at han skulde på egen bekostning løse ham og alle andre af Pavens band, som de da var i.

Den tredje artikel var at han skulde aldrig begære eller kræve tilbage det gods eller de penge som han mistede, da han blev fanget, og ej heller det guld og de penge som han lånte Kongen tilforn, medens de var venner.

Den fjerde artikel var at han skulde give Kongen Hammershus Slot på Bornholm, og al den rente der lå dertil fra Sankt Laurentii Kirke.

Den femte artikel var at han skulde aldrig tvinge nogen klerk til at residere og bo ved sit beneficium, ved Domkirken eller andetsteds.

Den sjette artikel var at han skulde ikke holde Kirkens mænd til den Skånske Skrå⁵.

Den syvende artikel var at han skulde ikke bruge Kirkens ret mod nogen uden at spørge Kongen først.

Den ottende artikel var at han skulde give Kongen ti tusinde lødige mark.

- Disse sagte otte artikler, som er skrevet her, bragte Bispem af Ribe og Kongens Marsk og hans Køgemester og Fogeden på Søborg ind til ham i tårnet på Sankt Lukas Evangelistens Dag, og de læste dem op for ham. Siden spurgte de ham om han vilde holde dem ubrydeligt. - Ærkebispem svarede, at før han vilde samtykke i nogen af de nævnte artikler vilde han meget hellere se at Kongen skar alle lemmerne på hans krop af.

Dermed gik Bispem grædende ud fra ham igen, nu han havde hørt hans mening og set den ynkelige og usle måde han lå på. - Derpå gav de Kongen det svar som de havde fået af ham.

Kongen blev såre vred og gik straks ud, sammen med sin

køgemester Aage Jonsøn. Siden sagde han til nogle at han aldrig vilde slippe Bispen løs medmindre han beseglede disse artikler, om han så hundrede gange kom i Pavens band.

Men Hertug Christoffer vilde gerne løses fra samme band, hvis han kunde; men Kong Erik vilde ikke give lov.

4.

Disse riddere og gode mænd var med Hertug Christoffer da han greb Ærkebisp: Herr Niels Mogensøn, Herr Tønne Rønnebæk, Herr Jens Mogensøn, Herr Niels Rønnebæk, Herr Thule Hartvigsøn, Jens Erlandsøn, Aage Nielsøn, Ingemar Truelsøn, Peder Bondesøn, Josef Pedersøn, Esbern Mogensøn, Trued Quand, Esbern Raage, Peder Horn Vendelbo, Niels Skaaning, Peder Hvid, Jacob Kalv og Salomon Skytte.

Da Christoffer havde ført Ærkebisp fangen til Søborg, og Provsten med, som før nævnt, da drog han straks tilbage til Lund og gik ind i Domkirken og brød Sakristiet op med vold og magt, der hvor Helligdommen blev opbevaret. Siden huggede han den kiste op hvori Kirkens breve, privilegier og dokumenter var opbevarede, og brød seglene fra de fleste af dem. Siden lod han tænde en stor ild i højkoret for alteret, og brændte disse breve derpå. Hvad han der fandt, både guld og penge og Kirkens skatte, som skulde bruges til byggeri og andet, det tog han med sig, sammen med andre af Kirkens klenodier. Siden lod han hente alle kannikerne op i koret for sig. De holdt interdiktet og vilde ikke sige messe eller læse eller synge i Kirken, for deres Ærkebisp var så ynkelig fangen og bunden. Men han bød, under trussel om tab af liv og gods, dem og alle andre præster med dem at holde alle tiderne som de havde gjort før, og tvang dem til at gøre

det straks. Han forbød dem på Kongens vegne at skrive, rejse eller sende noget bud til Rom eller noget andet sted, Ærkebispens eller Provsten til hjælp eller trøst. Var der nogen som handlede herimod, skulde det koste ham liv og gods. Derfor turde ingen i Riget sende bud til Rom.

5.

På den tid var der i Frankrig en kannik fra Lund, han studerede i en by der hedder Orléans, og hed Mester Hans Sibrandtsøn. Da han fik at vide at Ærkebispem var fanget, rejste han til Neapel, til Paven som hed Celestin, og som havde sit sæde der, som han ellers havde det i Rom. Der klager han til ham over at Kongen af Danmark havde taget Ærkebispem til fange. Da skrev Paven hertil med sin egen budbringer til Kong Erik at han skulde løslade Bispem og Provsten af fængslet og overdrage dem alt deres gods og deres penge som han havde taget fra dem. Straks buddet havde overbragt brevet lod han ham hemmeligt myrde og dræbe, for at ingen skulde få at vide eller erfare hvad der blev af ham. Men Mester Hans Sibrandtsøn turde aldrig komme til landet medens Kongen levede.

Da Provst Jacob havde siddet i Kalundborg Tårn i syvogtyve uger, slap han ud en nat, ved Guds særlige hjælp, og kom siden i hemmelighed til Ribe. Der blev han i nogen tid, thi han vilde rejse til Rom når han havde fået det bedre. Da Kongen fik det at vide, sendte han straks bud derhen og vilde have grebet ham påny, men han kom ud af Riget og fandt Paven i Frankrig. Han hed nu Bonifacius⁶ og var i en by der hed Avignon⁷, dér havde han sit Pavesæde. Da Provsten havde sagt ham hvorledes Kongen havde ladet ham og Bispem gribe - og Bispem holdt han endnu fængslet - sendte Pave Bonifacius sine Legater⁸ hertil, til Kongen, med bud om at han skulde sætte Ærkebiskoppen i frihed og sende ham til ham, tillige

med sine egne sendemænd, der kunde anklage ham for retten. Han skrev også til alle Bisper i Riget at de skulde give hans Legater bistand og hjælp, så de kunde få Ærkebisen med sig. Han befalede samme Legat, at hvis Kongen ikke vilde løslade Ærkebisen af fængslet, skulde han lyse interdikt over Riget og sætte det i band, åbenlyst, før han rejste ud af Riget igen.

Paven skrev også til Degnen på Bornholm og til Herr Anders og Herr Jacob Nielsøn og Herr Peder, alle kanniker i Lund - de lå dengang på Hammershus i Slotsloven⁹ og havde befaling fra Ærkebisen om at bevare det trofast - at de ikke skulde være bange for trusler, og ikke overgive det til Kongen eller hans fogeder, thi han havde erfaret at det i sandhed tilhørte Ærkesædet i Lund. Han gav dem utallig aflad og tilgivelse for de synder, som de måtte begå daglig hos sig selv på slottet, så længe de lå i Slotsloven. Han gav dem også lov til at sige og synge og læse messer, selv om Riget var sat i band.

Medens Legaten var på vej fra Rom her til Riget, kom Ærkebisen løs af sit fængsel. Her følger nu hvor forunderligt Bisen kom fra Søborg Tårn, med Guds særlige tilladelse.

6.

Der var en kok på Søborg, han bad Slotsherren om sin frihed, for han havde tjent ham længe, og fik en lille ting for sin tjeneste. Da han bad om orlov, bad tårngemmeren ham om at blive en dag eller to, til han fik spurgt sig for om en anden tjeneste. Bispen lå på den tid oppe i tårnet, og to af tårngemmerne lå over ham, dog borte fra hans seng, thi det dryppede på ham. De to andre tårngemmere lå ved hans hovedgærde. Kokken drak bravt med disse tårngemmere og lod som om han var fuld og gal, og sagde så til Bispen i det samme: Hej Du arme fange, vil Du have bud til Rom eller til Verdens ende, så er jeg rede til at løbe for Dig! - Tårngemmeren mente han havde sagt det i fuldskab, og Bispen mente at han var sat ud på ham for at høre hans mening; derfor svarede han ikke.

Næste dag drak han igen med vægterne, så at nogle gik hen for at sove, og nogle gik et ærinde uden for døren. Da sagde han til Bispen: Jeg vil gå bud for Eder hvorhen I vil sende mig! - Bispen svarede: Er det Dit alvor? - Kokken svarede: Ja det er, på min sjæl og ære! - Bispen sagde: Da gå til Herr Hans, som kaldes Herr Hans Rodis, kannik i København, og bed ham sende mig pen og blæk, og en stige gjort af hampeliner.

Kokken tog afsted, og kom snart tilbage med det som Bispen begærede. Denne skrev straks brev til sin foged og de andre kanniker, som var på Bornholms Slot, og bad dem sende ham en skude med det samme, og tage nok af forråd og kost med, og siden lade skuden løbe nær ind

under Søborg, med garn og kroge, og lade som om de var fiskere.

Medens kokken var borte med brevet, fra Sankt Lukas Evangelistens Dag og til Sankt Nikolai Dag, filede Bispen på bolten som han lå i, når de andre sov. Det var et stort under at ingen hørte det, det hørtes jo ellers nok når smeden filede uden for slottet. Jesper Mogensøn, kongens høvedsmand på slottet, plejede selv tidligere hver dag at bese bolten han lå i, eller hans underfoged gjorde det, og vægterne ligeså. Men siden han begyndte at file på den, hjalp Gud ham således at ingen så efter.

Da Bispen fik bolten løs, lærte han sig at krybe på hænder og fødder, om natten, i sengen, lige som et barn. Men når han vilde rejse sig eller stå op, faldt han straks omkuld igen, så afmægtig var han, og lemmerne var alle så døde på ham af frost og kuld og meget vand og sne, som dryppede på ham, og siden af kolde jern, som han havde ligget fangen i, at han hverken kunde gå eller stå, og ikke bruge andet end hænderne, og det kun med stort besvær.

Kokken kom siden igen og fortalte at skuden lå ud for land. Da var Kongen selv på slottet, og derfor kunde han ikke komme til at hjælpe Bispen i hemmelighed eller tale med ham. Derfor frygtede de som var på skuden for at man skulde mistænke dem, så de sejlede ud på havet om dagen og lod som om de fiskede. Om natten kom de tilbage, som kokken havde sagt dem.

Bønderne begyndte at tale på slottet om at der hver dag sejlede en lille skude bort og tilbage igen, ind under land.

Da kokken hørte det, han som havde bedt om brød til en pilgrimsrejse, som han havde sagt før han vilde drage ud på, dengang han gik til København og tog til Bornholm, da blev han bange for at mere skulde røbes. Men Gud nedslug den snak, så at ingen talte eller tænkte mere derpå, og skød så Kongen i hjertet at han skulde ride fra slottet med sine folk. Derfor red han bort til Tikøb på jagt, og tog med sig alle sine folk. Han bad også dem komme med som før tog vare på Bispen, på nær én, der var ret tårngemmer. Så lod han sine to søstersønner blive på slottet med nogle få karle. De drak bravt og gjorde sig glade, efter at Kongen var redet bort. Kokken drak også dygtigt med tårngemmeren og drak ham fuld, så han gik bort for at sove.

Da de lå på slottet og netop var faldet i søvn, bandt kokken stigen af hampeliner i jernet i vinduet. Han bandt også en anden snor om den drageknode han havde bundet stigen med, så når han trak i den, vilde stigen falde ned til ham. Så løftede han Bispen op i vinduet og bad ham agte på hvorledes han bedst kunde holde sig fast, thi han vidste at han var overmåde skrøbelig. Så gik kokken først ned ad stigen, og Bispen efter ham.

Da Bispen var næsten nede ved jorden, kunde han ikke længere holde fast, thi hans hænder og fødder var så svage, og muren var atten alen høj ved tårnet. Da kokken så det tog han imod ham, så han ikke faldt for hårdt, skønt der var fem alen ned til jorden, der hvor han faldt.

Han lå der en stund før han kom til sig selv og fik vejret, så han kunde tale. Da han kom til sig selv, trak kokken i

snoren, og stigen faldt ned. Så førte og bar han Bispen op i et skydeskår og kravlede så selv ned ad muren, og Bispen efter ham. Søen og graven var frosset til, så de kunde bære, derfor trak han stigen til sig og førte så Bispen over graven til stalden. Dette skete Sankt Lucie nat. Bispen kunde nu ikke gå længere, derfor bad han kokken gå ind i stalden og tage ham en hest, og han tog en lille ganger som stod der, og en anden hest til sig selv, som Bispen bad ham om, og det hørte hverken hundene eller de som lå i staldene.

Da han kom ud igen, sagde han til Bispen: Far sagte og lempelig, thi den vil næppe nok lade sin egen herre stige op på sig, og slet ikke en fremmed. - Bispen svarede: Om Du så gav mig hele Verden turde jeg dog ikke stige op på den, eller på nogen anden hest, så svag er jeg. Gør Dit bedste og løft mig op på den. - Kokken gjorde som han bad om, og gangeren stod stille som et lam.

Siden red de ned til stranden, og Bispen kom ned i skuden en time før det blev dag, og kokken slap hestene og lod dem løbe, og trådte ned i skuden sammen med Bispen.

De havde nu god bør indtil de kom næsten til Nibe Aa, mellem Helsingør og København, da fik de vinden lige i ansigtet, så de måtte søge ind under Hveen, for der var tæt tåge og hårdt vejr.

Da vejret begyndte at klare op igen, roede de op til Saltholmen; dér lå de en dag og to nætter over i samme tåge. Fredag morgen satte de sejl, med stor livsfare, og sejlede den dag til Kaasebjerg. Dér kastede de anker og

hvillede en time eller to. Siden roede de videre til Bornholm, thi vejret var stille.

Da de fik tidende på slottet at Ærkebispem, deres herre, var kommen, blev de alle glade. Så gik slotsfogeden og de kanniker, som var der, ham i møde, og modtog ham med ære. Da de så at han var så afkræftet og syg, sort og blå i ansigtet og på hænderne, blev de alle bedrøvede, thi han syntes mere død end levende; og de frygtede alle at han snart skulde dø.

Da Kongen fik at vide at han var borte, sendte han bud til alle færges på Sjælland og lod dem besætte, og lod lede efter ham dag og nat, i skove og moser og kær, og straffede dem hårdt som skulde have forvaret ham.

7.

Den følgende fastelavn kom Pavens Legat til Kongen, og havde med sig Bispen af Ribe og Bispen af Aars. Han lod straks, i nærværelse af Bispen der på stedet, forkynde Pavens vilje, og gav ham hans brev, der lød på at han skulde sende bud til Rom sammen med Ærkebisen, for at de kunde møde for retten dér om de sager der var dem imellem.

Kongen svarede at han gerne vilde være Paven hørig og lydige i disse og i andre måder, som en kristen mand burde. Derfor skrev samme Legat til Ærkebisen på Bornholm, fra Roskilde, på Sankt Peders Dag, og sendte ham Kongens lejdebrev og bød ham strengt at komme til København, til *Quasi modo geniti*¹⁰. Ærkebisen skrev tilbage at han kunde ingenlunde komme, thi han var så afkræftet af det hårde fængsel som han havde ligget i, i to år, og af sygdom og frost og kuld, som han havde fået der, at han kunde ikke rejse. Han bad derfor ydmygt Legaten om at undskylde ham over for Paven og Kongen og sige, at han gerne vilde adlyde og komme, så snart han fik det bedre.

Vorherre undte Ærkebiskoppen hans førlighed igen efter påske. Derfor rejste han af sted til København, og kom dertil fjorten dage efter påske. Legaten talte med ham en dag eller to, og bad ham til sidst om at rejse til Lybæk og vente dér.

Der lå han længe, men Legaten kom ikke som han havde lovet. Derfor skrev han til Legaten, som var i Ribe sammen med Kongen, at han skulde sige ham hvad han skulde rette sig efter. - Legaten skrev til ham som svar, at Kongen vilde ikke forliges med ham her i riget, men gjorde sine sendebud rede, som skulde rejse for ham til Rom om den sag.

Da Bispem fik disse svar, drog han straks afsted til Brugge i Flandern, og siden videre til Paris ad den alfare vej, thi der var Paven. Han turde ikke tage den lige vej, thi han frygtede for at Kongens bud skulde lægge ham hindringer i vejen. Han var så fordærvet i sine ben af de svære bolte han havde ligget i, at han ikke kunde ride. Derfor blev han nødt til at leje sig kærre, hvor han ikke kunde få vogne.

8.

Han kom til Paven i Avignon¹¹ år 1296 efter Guds byrd og fortalte ham hvor ynkeligt og hårdt han havde været fanget, uden grund, så han vilde være fordærvet i lemmer og krop så længe han levede. - Paven trøstede ham og sagde til sine Kardinaler og andre Bisper og Prælater, som da var hos ham, at der var mange hellige mænd i Himmerig som ikke var pint halvt så meget for Guds skyld som ham. Han bad ham siden følge med sig til Rom, thi han stod for at rejse dertil. Da han havde været der nogen tid, kom Kongens Kansler dertil. Han var doktor i den Hellige Skrift, promoveret i Paris, og hed doktor Morten Mogensøn. Han skulde være Kongens prokurator mod Ærkebispen.

Da de alle stod for Pavens domstol, klagede Ærkebispen over at Kongen havde fængslet ham uden grund, og fordærvet hans krop og lemmer med jern og bolte, så han aldrig vilde blive rask igen. Ligeledes at han havde taget og røvet alt hvad han havde af jordisk gods, da han var fangen, og også alt Provstens gods. Ligeledes at hans broder, Hertug Christoffer, var brudt ind i Sakristiet i Lund og havde taget Kirkens breve og privilegier og Kirkens skat og skatkammer; og at Kongen med vold og magt havde taget al den rente som Lundesædet skulde have i tre år. Ligeledes at han havde pågrebet Herr Aage og sat ham i fængsel, fordi han bragte et brev til Ærkebispen i Sverige fra ham. Ligeledes at da Kong Erik selv fór til Lund og gik ind i Domkirken, og ikke straks kunde komme ind i koret, da havde han sat stiger op og

ladet nogle krybe ind ad vinduet, ind i Sakristiet, og nogle over muren ind i koret, hvor de havde brudt døren op.

Siden filede han låsen selv med sin egen kniv, som var gjort på ryggen som en fil, og han tog Kapitlets breve og privilegier, så mange som han vilde, fra Kirkens Skatkammer. - En kannik som hed Herr Christian sagde til Kongen at det måtte han ikke gøre. Ham greb han straks i halsen og slog ham til jorden og rev hans kjortel itu fra hals til fod. - Ligeledes havde han ladet alle kannikerne hente til Kapitlets hus, og havde holdt dem tilbage der hele natten, med magt, og havde nødet dem til at skrive og besegle med deres egne og Kapitlets segl alle de artikler og breve som han begærede af dem. Imens sad hans folk og svende, nogle inde hos ham, nogle uden for døren og nogle i koret og satte den ene tønde øl efter den anden frem, og drak og frådsede hele natten, som om de var på kro.

Om morgenen hentede han kæder og bolte og lænker, og han truede alle kanniker og præster dermed og sagde, at den som ikke vilde læse messe skulde lægges i dem og føres bort. Således blev de tvunget til at sige messe, selv om en budbringer fra Pave Celestin havde bragt et bandsbrev til Riget et år tidligere, og havde lyst det i band - et bud som Kong Erik straks lod myrde i hemmelighed, så ingen vidste hvad der blev af ham. Og han tog fra Herr Hans Rodis, kannik i København, alt det han havde, fordi han hjalp ham ud af fængslet. - Ligeledes havde han taget noget fra Mester Peder, kannik i Lund, fordi han var rejst til Ærkebispens i Rom. Ligeledes havde han frataget sin embedsmand fire hundrede lødige mark af hans rente.

Ligeledes havde han lagt beslag på al Kirkens tiende, imod Guds lov og skel, og havde grebet Herr Henrik Blomme, kannik i Lund, og taget alt det fra ham han ejede.

Disse sager, og mange andre, regnede han op, dem som han kunde bevise, og som alle her i landet kendte til. - Doctor Morten, Kongens Kansler, svarede og undskyldte Kongen så godt han kunde; men det hjalp ham ikke, thi Legaten og flere andre af Pavens klerke, som havde været her i landet, havde før hørt at således var det i sandhed.

Siden dømte Paven således i sagen, at Kong Erik skulde give Ærkebispen halvtredsindstyve lødige mark¹². Og Legaten rejste straks hertil sammen med Kongens Kansler og løste landet af band. Og således blev Isarn, Pavens Legat, selv Ærkebiskop i Lund, og Herr Jens Grand blev Ærkebiskop i Bremen, og blev der så længe han levede.

Isarn levede kun et år efter at han blev Ærkebisp¹³. Han blev begravet nede i krypten, under koret i Lunds Domkirke, i den søndre side.

»»»

Kong Erik forbedrede siden Sjællandsfar-loven¹⁴ med nogle retterbøder. Han gjorde sin søn Valdemar til hertug i Jylland; men selv om han havde mange børn var der ingen af dem der overlevede ham.

Da han havde været Konge i fireogtredive år døde han i god stand og ære. Han blev begravet i Ringsted år 1319, på Sankt Birgittes Dag.

N O T E R

1. "Provst i Lund" er ikke rigtigt. Jens Grand var Provst i Roskilde, før han blev Biskop.
2. Jakob Lange.
3. Den 13. december.
4. Aage Jonsøn. – "Køgemester" er en forkert oversættelse af det Latinske "dapifer". der ganske vist oprindeligt betegnede den der satte maden på bordet, den der kom med maden, men som her betegner en ledende kongelig embedsmand, "Drost".
5. Den Skånske Skrå er en lokal Skånsk kirkeret.
6. Pave Bonifacius den Ottende havde efterfulgt Pave Celestin den Femte i december 1294.
7. "Avignon" er en fejl for "Anagni" (i Italien).
8. Legaten var Isarnus, archipresbyter i Carcassone i Syd-Frankrig.

9. Af Nedertysk "Slotlove", det vil sige med den særlige troskab som krævedes ved et slot, på grund af dets betydning for landets forsvar (se Poul Johannes Jørgensen: Dansk Retshistorie, København 1974, side 355).

10. "Quasi modo geniti" er første søndag efter Påske.

11. "Avignon", igen fejl for "Anagni".

12. Dette beløb er et helt anderledes end det vi får at vide i andre kilder, der nævner en bod på 49000 mark. Forskellen er næsten en faktor 1000, og dette kan forklares ved at tallet tusind i forbindelse med et andet talord blev skrevet med en lille streg over ordet. Denne streg kunne give anledning til misforståelser og fejllæsninger.

13. Disse sidste oplysninger om Jens Grands og Isarns senere skæbne er ikke rigtige. Jens Grand blev ikke i Bremen, men rejste til Pavehoffet, der i mellemtiden var flyttet til Avignon, og der døde han i året 1327. – Isarn blev Ærkebiskop af Lund og var det i otte år. Han døde i 1310. Det er disse fejl der giver anledning til at tro at Krønikens slutning er en senere tilføjelse, skrevet af en ukyndig.

14. Sjællandsfar-Loven er måske den lov der ellers er kendt som Valdemars Sjællandske Lov, i gamle håndskrifter betegnet som "thæn rætæ sialanzfare logh". Se herom Poul Johannes Jørgensen, Dansk Retshistorie, side 28.

M. M A C K E P R A N G

***Krøniken om Jens Grands Fangenskab
Dens affattelsestid og værd som historisk kilde.***

***Oprindeligt trykt i:
HISTORISK TIDSSKRIFT
Sjette række, III, pp. 643 – 666.***

Kroniken om Jens Grands fangenskab.

Dens affattelsestid og værd som historisk kilde.

Af

M. Mackeprang.

Drabet i Finderup lade og Jens Grands fængsling i Lund står for den almindelige bevidsthed som de begivenheder, der har givet Danmarks historie i slutningen af det 13. århundrede sit særlige præg, sin grundfarve. Vor kundskab om dem er dog såre forskellig, thi medens det rige materiale¹⁾, der fandtes til belysning af de fredløses færd, gik op i luer ved universitetsbibliothekets brand 1728, besidder vi endnu størstedelen af akterne i den langvarige proces mellem kongen og ærkebispem (S. r. D. VI, 275—372). Føjer man hertil de af P. A. Munch fremdragne aktstykker²⁾, kunde man måske synes, at det kildestof, der stod til vor rådighed, var stort nok til at tillade os at følge denne strid i alle dens enkeltheder. Dette er dog langt fra tilfældet. Akterne dvæler, som rimeligt er, særlig ved det, der ligger forud for Grands fængsling, og om den følgende tid indtil processens be-

¹⁾ Birket Smith: Universitetsbibliotheket før 1728. S. 106.

²⁾ Trykt i: „Diplomatisk Bidrag til Erkebiskop Jens Grands Levnetshistorie“ (Ann. f. n. Oldk. og Hist. 1860. S. 62—191).

gyldelse 1296 har de så godt som ingen efterretninger. Det træffer sig imidlertid så heldigt, at vi har andre kilder, som netop for denne tids vedkommende giver os fyldige efterretninger, der således tjener til at fuldstændiggøre og afrunde billedet af den myndige ærkebispssammenstød med den „strænge herre og store hersker“ kong Erik. Den ene af disse er Grands versificerede biografi, der findes i den bremiske ærkebisppekronike¹⁾; den anden er den beretning, der her skal undersøges, og som vi for nemheds skyld kan kalde fængselskroniken.

Begge disse kilder er da også stadig bleven benyttede, men medens den første gentagne gange²⁾ har gennemgået og bestået den kritiske ildprøve, hvorpå dens brugbarhed beror, forholder sagen sig anderledes med fængselskroniken. Man har enten fulgt den blindt som Suhm, der giver et meget vidtløftigt referat af den (Hist. af Danmark XI, 157 f. f.), eller nøjedes med at udtale sin dom over den. Reuterdaahl giver den følgende omtale: „Den är wissertligen ett encomium öfwer erkebiskopen, hwilken nästan framställas som martyr, men är dock tydligan grundadt på gamla underrättelser och har åtskilliga uppgifter, som synes trowärdiga och således förtjena uppmärksamhet“ (Svenska kyrkans hist. II, 2, 330, a. 7). Mere reserveret er Helveg, der, efter at han har rost dens livlige fremstillingsmåde, tilføjer: „men som historisk Aktstykke maa den benyttes med Varsomhed“ (Den danske Kirke før Reformationen. I, 683, anm.), hvorpå han giver nogle eksempler på dens unøjagtighed. Den betydeligste forfatter, der i den nyeste tid har

¹⁾ S. r. D. VI, 266—73. Bedst i Lappenbergs „Geschichtsquellen d. Erzstiftes Bremen“.

²⁾ Lorenz: Deutschlands Geschichtsquellen. 3. Ausg. II, 157—58.

anvendt den, nemlig P. A. Munch, mener, at den i det hele taget er ret nøjagtig (Ann. f. n. O. og H. 1860. S. 127).

Der kunde fremføres endnu flere domme støttede på enkelte løsrevne efterretninger, en undersøgelse af og en dom over skriftet betragtet som helhed findes derimod ikke. Og dog er det klart, at først når vi ser de enkelte efterretninger i deres indbyrdes sammenhæng som led af et organisk hele, først da kan vor undersøgelse blive tilstrækkelig udtømmende og vor dom tilstrækkelig pålidelig.

Som indledning til en sådan undersøgelse turde det være rigtigt at give en kort oversigt over selve skriftets historie, ejendommelighed og karakter. Det blev første gang udgivet af Hvitfeldt 1599 med titlen „En historiske Beskriffuelse, Om en Erchebiscop udi Lund, som hede, Hrr. Jens Grand, som bleff fangen aff Konning Erich Menduedt, Oc siden erlediget aff samme sit Fengsel“. 4°. Hvitfeldt fortæller i sin indledning, at han har fået det af en „god ven“, og det vilde naturligvis være af interesse for os at vide, hvem dette var. Tanken falder uvilkårlig først på Mogens Madsen (Magnus Mathiae), der jo, som Hvitfeldt siger i fortalen til bispekrøniken, „haver sammensanket Lunde ærkebisper deres historie“. Man måtte da vente, at han havde benyttet den i sin Series episcoporum, hvilket imidlertid ikke er tilfældet; den gode ven må derfor rimeligvis søges andetsteds. Nogen bestemt person kan dog næppe angives, om der end, som senere skal vises, er en mulighed for, at det kan have været en anden af Hvitfeldts kirkehistoriske medarbejdere, Kornelius Hamsfort.

Omtrent en menneskealder senere, 1635, optryktes krøniken af en Roskilde-boghandler Jens Sørensen Nør-

Nissum, der påny udgav den 1650, da det forrige oplag var „ganske distraheret og bortkommen“. Som tillæg til sidste udgave, der ligesom hans tidligere var i oktav, føjede han et „catalogus eller register“ over bisperne i Roskilde. Et par år efter blev skriftet på ny udgivet sammen med bispekrøniken i folioudgaven af Hvitfeld 1653. Afvigelsen mellem de forskellige udgaver er dog ubetydelig¹).

Håndskriftets skæbne er ukendt, det forekommer ikke mellem de af Hvitfelds efterladenskaber, der efter hans død indleveredes til universitetsbibliotheket, og er vel rimeligvis bleven tilintetgjort, efter at det var bleven trykt.

Skriftet selv er vidt forskælligt fra vore sædvanlige årbøger og krøniker. Fremstillingen er livlig, stundom næsten dramatisk og ofte af en meget realistisk natur, noget der særlig gælder om skildringen af de lidelser, Grand udstod under sin fængsling. Dets tendens er kirkelig, og forfatteren står bestemt på ærkebisps side; han er dog langt fra nogen fanatiker, og navnlig udmærker han sig ved en priselig sparsomhed i brugen af injurier; snarere hviler der et vist sørgmodigt, resigneret præg over hele hans fremstilling.

Det vil altid forhøje vanskeligheden ved en kritisk prøvelse, når genstanden ikke foreligger i sin originale skikkelse; de diplomatiske støttepunkter er forsvundne, og mulige randnoter eller senere tiders tilføjelser har indgået en så nøje forbindelse med den oprindelige text, at de kun med vanskelighed og ofte slet ikke kan ud-

---

¹) Udgaven af 1635 er lagt til grund for denne undersøgelse; citaterne er gengivne med moderne bogstavering.

sondres. Endnu værre er man dog stillet, når der som i dette tilfælde kun foreligger en oversættelse. Noget kan være glemt, andet tilføjet, for ikke at tale om, at oversætteren muligvis i kraft af sin indbildte hedre viden kan have forandret flere efterretninger.

At krøniken i sin nuværende skikkelse er oversat fra latin, må betragtes som hævet over al tvivl. Allerede Helveg har set dette (anf. skr. I, 683 anm.) og fremfører to beviser herpå, af hvilke rigtignok det ene er fejlagtigt¹⁾. Foruden det andet (køgemester = dapifer) kan nævnes en vending som: „da for han *til Neapel til paven*“ (B 3 vers.), der tydelig er en oversættelse af „ad papam Neapolim“. Endnu bestemtere taler dog følgende sætning, som forekommer i Jens Grands anklage mod kongen (C 7 vers.): „item, at han tog fra *sin* embedsmand 400 løde mk. af hans rente“, hvor „sin“ ikke kan være andet end en gengivelse af suus, thi ifølge sammenhængen må talen nødvendigvis være om et overgreb på en af ærkebispens embedsmænd. Oversætteren er rimeligvis Hvitfeld.

Fra hvilken tid stammer nu denne krønike? Der er her to muligheder, der kan komme i betragtning: Enten kan den så at sige være umiddelbar historie, optegnet af en samtidig med begivenhederne levende person, eller den kan være et videnskabeligt produkt, forfattet af en af det 16. århundredes lærde historikere. At den skulde skrive sig fra den mellemliggende tid, er i høj grad usandsynligt, når man ser hen til den tilstand, hvori den

¹⁾ „Fredag för palmesöndag“, der skulde være opstået ved en misforståelse af det latinske feria II ante palmas.

danske historieskrivning da befandt sig. Hvilken af disse to muligheder er da den rette?

De støttepunkter, som skrift, materiale o. l. vilde have ydet os til løsningen af dette spørgsmål, er forsvundne; vi er derfor nødt til at holde os til de indre bevismidler, til selve krønikens efterretninger. Opgaven vil altså foreløbig være at undersøge, hvorvidt der i skriftet findes oplysninger, om hvilke det med sikkerhed kan siges, at de kun kan skyldes en samtidig, ikke en langt senere levende forfatter, eller omvendt.

Allerede på den første side møder vi en efterretning, der bringer vægtskålen til at synke til fordel for den „lærde“ historiker, men sandelig ikke til fordel for hans lærdom. Grand, selve hovedpersonen, kaldes der provst i Lund. En sådan fejl havde en samtidig næppe begået, thi Grand var vitterlig provst i Roskilde, ikke i Lund, før han blev ærkebisp. Vi går imidlertid videre, og indtil vi når et stykke ind i skildringen af Grands fangeliv, er der intet, der særlig tiltrækker sig vor opmærksomhed. Alt hvad der fortælles, stemmer i det væsentligste overens med procesakternes beretning, og da disse kendtes i det 16. århundrede¹⁾, kan fremstillingen ligeså godt skrive sig fra denne tid som fra begyndelsen af det 14. århundrede. Vi læser derfor rolig om den stakkels ærkebisp, der ikke „kunde fange en tår at drikke hverken spiseøl eller kovent“, men jo længere vi kommer frem, desto mere dukker den mistanke op i os, at alt dette dog umulig kan stamme fra det 16. årh. Vi støder på navne, datoer og en hel række „artikler“, der aldeles ikke nævnes i andre for os kendte kilder, og gribe til

¹⁾ Birket Smith: Universitetsbibliotheket før 1728. S. 117 og 132.

den udvej at påberåbe en „tabt kilde“, der som en *deus ex machina* skal løse gåden, vil vi ikke. Går vi lidt længere frem, nærmer vor mistanke sig stærkt til vished, thi kort efter de omtalte artikler, træffer vi en liste på 18 navngivne „riddere og gode mænd“, der hjalp „her-tug“ Kristoffer med at fange ærkebispem (B 3), og af disse 18 findes kun to på den i akterne meddelte for-tegnelse over Kristoffers hjælpere (S. r. D. VI, 280). Vi har her et holdepunkt, ved hvilket det måske vil være muligt at klare spørgsmålet om krønikens affattelsestid, lad os derfor undersøge ridderne og de gode mænd lidt nøjere. Det viser sig da, at af de tiloversblevne 16 kan 9 med større eller mindre sikkerhed påpeges som dalevende personer¹⁾. De øvrige kunde måske også opspores, men til vort formål er de 9 fuldkommen til-strækkelige. Går man nemlig ud fra, at skriftet først er forfattet i det 16. årh., nødes man også til at antage, at forfatteren skulde have sammensat denne liste af per-soner, som han efter et langvarigt og hesværligt gennem-

¹⁾ Tyge Rønnebæk og Ingemar Truelsen forekommer på begge listerne. Niels Mogensen træffes som medbesegler på et lejdebrev til Grand 1299 (S. r. D. VI, 342); Jens Mogensen sælger 1330 og oftere gods til Sorø kloster (S. r. D. IV, 497); Jens Erlandsen nævnes ikke selv, men ved fastelavnstid 1295 sælger hans enke Ingerd en del gods (S. r. D. VI, 449—50, 50—51, 87). Esbern Mogensen er tilstede i Odense 1302, da Erik Mændved udsteder et gældsbrev til Rostock (M. U. V, 88); Niels Skåning besegler Kristoffer II's og Valdemar Eriksens håndfæstninger 1320 og 1326 (G. A. II, 11, 15). Esbern Rake omtales som Næstved klostrets velgører (S. r. D. IV, 292, 306, 326), og Peder Vendelbo er sikkert den senere marsk og drost. Af de øvrige er Niels Rønnebæk vel en broder til Tyge, ligesom også Jakob Kalv kan være en slægtning af Erik Glippings marsk Joh. Kalv (Suhm X, 405, 600). Grunden til de to forskellige lister er vel den, at hver har sin hjemmelsmand, der kun medtog dem, som forekom ham betydeligst.

syn havde fundet i aktstykker fra tiden omkring 1300. Rent bortset fra, at den eneste, der kunde have foretaget et sådant arbejde, nemlig Hvitfeld, af gode grunde ikke kan have skrevet kroniken, må en sådan fremgangsmåde dog betragtes som højst mærkværdig og lidet svarende til alle tiders måde at skrive historie på; ligesom den dag idag havde man sikkert også den gang ladet sig nøje med den i akterne givne liste. Navnene på disse 18 riddere og gode mænd må derfor skyldes en samtidig.

Men er dette så, da kan man også trygt henføre hele eller i det mindste den største del af kroniken til en tid, da disse personer kendtes, altså til den første menneskealder efter begivenhederne; thi at antage, at der i det 16. årh. skulde have foreligget en sådan liste over Kristoffers hjælpere, løsrevet fra al øvrig sammenhæng, det vilde dog være for absurd. Gennemlæser vi den øvrige del af kroniken, findes der da heller intet, der strider mod denne antagelse, førend vi når det sidste afsnit, der indledes med: „Og legaten for strax herved“. Her forandres derimod forholdet, thi der vrimler af fejl af en sådan natur, at ingen samtidig kunde have begået dem. Desuden viser der sig strax en iøjnefaldende forandring i fremstillingsmåden; denne, der før var bred og vidtløflig, er nu bleven kortfattet og sammentrængt og minder påfaldende om den almindelige middelalderlige årbogsstil. Det mærkeligste er dog, at Grand spiller en aldeles underordnet rolle i hele dette stykke; vi hører ikke andet om ham, end at han blev ærkebisp i Bremen, og ikke engang hans dødsår får man at vide.

Det vil være indlysende, at denne slutning ikke kan skrive sig fra den samme pen som den øvrige del af

krøniken, og i virkeligheden er det da hovedsagelig heller ikke andet end en udskrift af den jyske krønike¹⁾. Følgende sammenstilling vil tilstrækkelig godtgøre dette.

Og legaten for strax herved med kongens kansler og løste riget af band igen, og blev så Isarnus, pavens legat. selv ærkebisp til Lunde domkirke, og hr. Jens Grand blev ærkebisp i Bremen og blev der sin livstid. Isarnus levede ikke uden et år, efter han blev ærkebisp, han blev begravet nedre i krypten under Lunde kor hos den søndre side. Kong Erik forhedrede siden Sællandsfarloven [med] nogle retterbøder. Han gjorde sin søn Valdemar til hertug i Jylland, og alligevel han havde mange børn, da blev der ingen levende af dennem efter hans død. Der han havde været konge 34 år, da døde han udi god velmag og ære, begravet udi Ringsted år 1319, st. Birgitte dag.

Postea idem nuntius rediens regnum ab interdicto et regem absolvit ab excommunicatione. Postea factus archiepiscopus Lundensis, Johanne Grand translato ad sedem Bremensem. Hic Ericus fecit Ericum, filium Valdemari ducis, ducem Jucie. Hic etiam, quamvis multam prolem cum uxore sua habuerat, nullum post se reliquit. Mortuus est autem in magna gloria anno regni sui 34. sepultusque cum aliis regibus Ringstadh a. d. 1319 die Brixii confessoris. (S. r. D. II, 390—91.)

Ligheden er, som man vil se, slående, og selv om mange efterretninger gengives i forvansket skikkelse, kan der ikke være tvivl om, at den jyske krønike er hovedkilden. Enkelte efterretninger må dog stamme andetsteds fra, nemlig notitserne om retterbøderne og Isarns dødsår og begravelsessted²⁾. Om der ved retterbøderne skal forstås kongelige forordninger, udstedte af Erik

¹⁾ Jeg skylder hr. prof. Kr. Erslev dette nye navn på den såkaldte „Thomas Geysmer“.

²⁾ Efterretningen stammer måske fra en falsk tradition blandt kanikerne i Lund, opstået ved, at der holdtes sjælemesser for Isarn i domkirken. (Lunde Domkapitels Gavebøger ved Weeke. S. 123.)

Mændved eller faderen, eller Eriks sællandske lov, kan næppe afgøres. Hvad Isarn angår, da haves et parallelsted i den af Kornelius Hamsfort 1599 nedskrevne ærkebispeliste, hvor han siger: *Obiit [Isarnus] anno a nato Christo 1309 vel sequenti in aedis Laurentianae hypogaeo sepulturae traditus mense octobri (S. r. D. VI, 644).*

At Hamsfort skulde have besiddet håndskriftet og forsynet det med denne uheldige afslutning, er dog tvivlsomt. Hele stilen ligner aldeles ikke hans stærke omskrivning af kilderne, og paterniteten kan med ligeså stor sikkerhed tilskrives Hvitfeld selv, der i sin fortale til udgaven optager og derved godkender den falske efterretning om Isarns dødsår, som Hamsfort vel at mærke ikke har¹⁾. Hvorledes det nu end forholder sig hermed, så meget er dog sikkert, at hele dette afsnit kun er senere tiders tilføjelser, hvis værd som historisk kilde er lig nul. Det er imidlertid ikke den eneste tilvæxt, krøniken i årenes løb har modtaget. Også begyndelsen af skriftet indtil „år 1294 fredag næst för palmesöndag“ (A 1 vers.) er uægte og må betragtes som Hvitfelds forsøg på at lave en passende indledning. Hele stykket er ikke andet end en gentagelse af, hvad der siges andetsteds i krøniken (A 7—A 8), en gentagelse, hvori der ovenikøbet har indsneget sig den tidligere (s. 648) omtalte fejl.

Skriftets hjemsted og forfatter må sikkert begge søges blandt kanikerne i Lund, for hvem denne begivenhed jo havde særlig interesse. Som et træk, der peger stærkt i denne retning, kan nævnes den vidtløftighed, hvormed kongens indbrud i Lunde domkirke beskrives (C 6—C 7).

¹⁾ Jvfr. også Hvitfelds omtale af Eriks sæl. lov. I, 385 (III, 216).

Sammenfatter vi nu det tidligere sagte, turde hovedresultatet være dette: Krøniken består i sin nuværende skikkelse af to dele: en yngre, mindre, der først er bleven tilføjet i det 16. århundrede, og en ældre, større, nedskrevet af en Lunde kanik i den første menneskealder efter begivenhederne.

Krøniken er altså en samtidig kilde, men derfor behøver den jo ingenlunde at være nogen pålidelig kilde; utilstrækkelig kundskab eller partiskhed kan bevirke, at en nok så samtidig forfatter alligevel giver os et falsk billede af de begivenheder, han skildrer. Af den første fejl kan vor forfatter næppe lide; han må med største lethed have kunnet skaffe sig underretning om disse begivenheder, og til nogle af dem har han åbenbart selv været øjenvidne. Derimod er det mindre sandsynligt, at han skulde have undgået den anden faldgrube, partiskheden. Vi står her ved den anden del af vor opgave, nemlig at undersøge, hvorvidt den givne beretning stemmer overens med, hvad vi andetsteds fra ved om begivenhederne, og fjærne det subjektive element, der kun skyldes forfatterens politiske anskuelser. Da størstedelen af vore andre kilder, nemlig procesakterne, i følge hele deres natur selv er yderst subjektive, findes der dog punkter, hvor vi nødes til at slå af på de ideale krav og må nøjes med at påvise, at lignende ytringer eller klager fremsættes af ærkebispens under processen. Ligeledes kan selvfølgelig ordlyden af de indflettede taler og mange småtræk ikke kontrolleres, men må stå ved deres værd¹⁾.

---

¹⁾ Anføres der i den følgende del af undersøgelsen kun sidetal, underforstås 6. bd. af Langebeks Scriptores.

Forfatteren begynder sin fortælling med en skildring af Jens Grands og domprovsten Jakob Langes fængsling og beretter derpå, hvorledes deres gårde plyndres, og de selv føres bundne til Søborg, hvor ærkebispens „særdeles fangen“ bliver kastet i tårnet, medens provsten den næste morgen føres videre til Kalundborg (A 1 vers. — A 5). Skildringen er langt vidtløftigere end den tilsvarende i Grands indlæg, men hovedtrækkene er de samme. Skøndt det begge steder angives, at kongen personlig er tilstede i Lund (s. 305), lader han dog fængslingen foretage af Kristoffer på sine vegne¹⁾. Ligeledes omtales udplyndringerne, og Jens Grand sætter sit tab ved denne lejlighed til 1400 mk. sølv (s. 280), medens den mindre velhavende hr. Jakob nøjes med 100 mk. (s. 303). På enkelte punkter bliver ligheden slående, man sammenligne således beretningen om provstens fængsling (A 3): „Han gik da op i Lunde kor og greb provst Jakob der, som han da lå og læsede sine gudelige tider under gudstjenesten i sine korklæder,“ med den tilsvarende i Jakob Langes klage: „Rex ipsum praepositum, . . . in ecclesiam Lundensem cathedralem ante summum altare in choro tunc hora prima ibidem tunc in habitu choralis existentem, capi fecit“ (s. 302).

Fængslingen skete efter krøniken fredagen för palmesøndag 3: 9. april 1294²⁾; akterne, der gennemgående

¹⁾ Raptionem nomine suo factam per Christophorum (s. 279). At denne i krøniken kaldes hertug, er derimod en anakronisme; han fik først denne titel, da han 1303 forlenedes med Estland (Hvitfeld I, 321 (III, 60)), og i akterne kaldes han da også junker (domicellus) eller blot frater regis.

²⁾ Man vil i almindelighed finde mandag för palmesøndag angivet som fængslingsdagen. Således hos Reuterdahl (anf. skr. II, 2, 332 a. 8), der støttende sig til Petrus Olai erklærer vor krønikes fred. f. palmesønd. for en misforståelse af det latinske

er meget fattige på tidsangivelser, meddeler kun, at Grand sad fængslet i omtrent to år (ferre biennio (s. 279)), og vi må derfor ty til andre kilder. Vi træffer da i årbogen til 1317 den samme tidsangivelse (feria VI. ante dominicam palmarum. S. r. D. II, 175), medens Næstvedårbogen (S. r. D. I, 372) har Marie bebudelsesdag 2: 25. marts; begge årbøger har 1294 som fængslingsåret. I virkeligheden er disse to tilsyneladende forskellige datoer sikkert identiske og blot fremkomne ved, at Næstvedårbogen har overført de kalendariske forhold i 1295 på det foregående år. Thi 1295 falder Marie bebudelsesdag og fredag för palmesøndag netop-sammen¹⁾, og om året kan der ikke være tvivl, det må være 1294²⁾.

Lad os imidlertid vende tilbage til ærkebispens, som vi efterlod i bolt og jærn på bunden af Søborg. Forfatteren har anvendt sine stærkeste farver for ret tydelig at skildre alle de lidelser, den høje prælat måtte udstå i fængslet, og behandlingen har vist heller ikke været af de bedste, om end den givne skildring er noget overdreven³⁾. Ved juletid fik han dog et bedre fængsel, og

---

feria II. ante palmas. Derfra er det gået over i Helvegs fremstilling (I, 679), og hvad der er det mærkeligste, også Munch har det (anf. skr. s. 118). Han støtter sig dog ikke på Petrus Olai men på årb. til 1317. „Dagen, siger han, angives i Chron. af 1317 som feria II. ante palm., altsaa Mandag för Palmesøndag“. Men årbogen har imidlertid feria VI.! Den lærde historiker må vel her have stølet for meget på sin udmærkede hukommelse.

¹⁾ Jfr. Schäfer: Dänische Annalen u. Chroniken. S. 26 anm.

²⁾ Munch: Anf. skr. s. 118 a. 2.

³⁾ Grand selv udtaler sig således: Bojjs ferreis gravissimis constrictum in fundo eujusdam turris, carente auro haustu et lucis aspectu, positum . . . . ac tandem fame, foetore siti et ceteris poenis carceralibus sic afflixit . . . . at han umulig kan genvinde sit helbred (s. 279). Kongen må da også indrømme,

omtrent samtidig kom kongen til Søborg. Han må vel efterhånden være bleven noget betænkelig ved at holde så mægtig en fugl i bur, thi under sit ophold forsøgte han to gange på at få mæglet forlig med ærkebispen; første gang ved sin „køgemester“, Åge, anden gang ved bispen af Roskilde¹⁾. Ingen af underhandlingerne førte dog til noget resultat, Grand var og blev lige ubøjelig og fordrede „at komme i rette med hannem for rigens prælater og råd“. De taler, forfatteren lader sine personer holde, er jo sikkert „för tillfället“ konstruerede af ham selv, men at de dog ingenlunde er grebne ud af luften, vil følgende samtale mellem Jens Grand og hr. Åge tilstrækkelig godtgøre. Ærkebispen beklagede sig hæftig over al den tort, der var tilføjet ham, hvortil drosten svarede: „Min herre haver avind til dig, for en din frænde var med at slå hans fader kong Erik ihjæl.“ Med denne motivering vilde Grand dog ikke lade sig nøje, thi, sagde han, „derfor gjorde jeg mine skællige årsage for hannem . . ., der jeg var provst udi Roskilde, at jeg aldrig gav mit samtykke til den gærning i mine dage . . . Dermed lod han sig nøje og gav mig sit åbne beseglede brev . . . derpå, at han aldrig skulde lægge mig det til det onde . . . Siden holdt han mig for sin ven og hjalp til med, at jeg blev ærkebisp“²⁾.

---

at han „aliquibus poenis carceralibus affectus fuerit“ (s. 305). Disse synes dog ikke at have svækket hr. Jens' livskraft, thi han døde først godt 30 år senere!

¹⁾ Krøniken tilføjer her „for han var kongens kansler“ (A 8 vers.). Dette er, som Helveg bemærker, urigtigt, men skyldes vist kun Hvitfeld, med hvis småindskud det har stor lighed. Senere (C 5 vers.) nævnes da også den rigtige kansler, mag. Martinus.

²⁾ Som en af grundene til ærkebispen's fængsling anfører kongens prokurator: Ac istorum nobilium (ø: de sammensvorne) consanguineus et cognatus . . . . est . . . iste archiepiscopus

Kongens juleophold på Søborg og hans underhandlinger med sin mægtige fange kendes kun fra kroniken, men der er næppe nogen grund til at forkaste dem. Hans „køgemester“ Åge er den Åge Jonsen, der så ofte nævnes i datidens aktstykker, og som ganske rigtig var drost 1294 (se f. ex. Dipl. Svec. II, 177). Rygtet om de to prælaters fængsling havde imidlertid bredt sig og nåede da også en Lunde kanik Hans Sibrandsen, „som gik til studium i en stad, hedder Orliens“. Han ilede strax til Italien og meddelte sagen til pave Coelestin V., hvem han traf i Neapel. Denne sendte derpå bud og brev til Danmark, men kongen lod budet „myrde og dræbe“ (B 4). En Hans Sibrandsen forekommer i akterne mellem flere af Grands tilhængere, som kongen på en eller anden måde har forurettet (s. 361). Hvorvidt det er ham, der har underrettet Coelestin V. om sagernes stilling, kan ikke afgøres, men noget må der være foregået, thi også den bremiske ærkebispeskrønike omtaler pavens indgriben¹⁾. Kronikens påstand, at kong Erik skulde have ladet hans sendemand dræbe, er derimod en overdrivelse; han havde jo derved kun kunnet opnå at føje en ny forbrydelse til sit i forvejen store synderegister. Det må dog være bleven mere og mere klart for Erik

(s. 290). Ligeledes siges der fra kongens side: *In ecclesia Roschildensi praesentibus ipso rege et matre sua . . . . har Grand svoret at være kongen huld og tro og hade hans fjender, specialiter flagitiosos istos et proscriptos . . . . Pro ejus confirmatione a sancta sede apostolica obtinenda efficaciter scripsisset* (s. 291).

- ¹⁾ *Scriptum apostolicum ipsum non tuetur,
Celestinus pontifex simplex non tinetur,
Rex inflatus animo deum non veretur.*

Lappenberg. S. 26. S. r. D. VI, 267. Om grunden til at dette scriptum apostolicum ikke omtales under processen se Munch. Anf. skr. s. 122.

Mændved, at der ikke var udsigt til at beholde Grand længe på Søborg. I september 1295 havde han fået sluttet en våbenstilstand med Norge (Hvitfeld I, 307 (III, 24)), og en månedstid senere gjorde han sit sidste forsøg på at udsonse sig med ærkebispem eller rettere, han søgte at binde hans hænder så fast, at man uden fare kunde løslade ham. St. Lucas'dag 3: 18. okt. blev der nemlig forelagt ham „otte svare stykker og artikler“, hvis besegling blev stillet som betingelse for hans løsladelse. Akterne, der i det hele taget har yderst få efterretninger fra den tid Grand sad fangen, omtaler slet ikke disse artikler; vi har derfor kun den udvej tilbage at undersøge, om de passer med de givne forhold og kongens politik, som den kendes andetsteds fra.

Først skulde han opgive al klage mod kongen og dennes tilhængere, på egen „kost og tæring“ løse dem af bandet, samt aldrig gøre noget krav på skadeserstatning eller de penge, kongen skyldte ham. Alt dette lyder meget troværdigt og trænger ikke til videre kommentar; at han havde lånt kongen en større sum, indrømmer denne selv (s. 281). Fremdeles skulde han afstå Hammershus og *ikke* holde sine mænd ved den skånske skrå eller bruge kirkens ret mod nogen uden kongens tilladelse, ligesom han heller ikke måtte tvinge nogen kanik til at residere; endelig skulde han betale kongen 10,000 løde mark. At Hammershus var kongen en torn i øjet, fremgår tilstrækkelig af striden med Esger Juel, men derimod er bestemmelsen om den skånske skrå temmelig uforståelig i sin nuværende skikkelse. Grand fordrer selv tilladelse til at dømme efter kanonisk ret¹⁾, hvad

¹⁾ Item quod libere possit uti canonibus in iudicando . . . nec constringuntur iudicare secundum statuta iuri et rationi contraria (s. 365–66).

kongen dog ikke vil gå ind på, og allerede Jakob Erlandsen klager over, at Kristoffer I. vil holde folket til den skånske skrå¹⁾). Det hele forklares imidlertid let, når man går ud fra, at „ikke“ er kommen ind ved en afskrivers eller sætters fejltagelse. At kongen faktisk har stræbt efter at indskrænke brugen af kirkens ret, hvorved vel her skal forstås retten til at dømme i meneds- og ægteskabssager, frengår af en klage, Grand retter mod kongen; klagens ordlyd er rigtignok tabt, da der mangler et par blade i manuskriptet, men kan tydelig læses ud af kongens svar²⁾); om dette just har været ganske i overensstemmelse med sandheden, er vist lidt tvivlsomt. Ved forbudet mod at tvinge kanikerne til at residere har kongen rimeligvis villet støtte det parti indenfor disses rækker, der bekæmpede den strængt kirkelige regel, at et kanonikats fulde indtægter kun kunde nydes, hvis indehaveren forrettede sin tjeneste ved domkirken³⁾). Den sidste artikel, at Grand skulde udbetale 10,000 mk., er yderst troværdig, summen er endog her forholdsvis moderat, thi i sit klageskrift fordrer kongen 36,000 mk. guld! (S. 371). Som man vil se, findes der i disse artikler intet, der strider mod det standpunkt, kongen indtager, og heller ikke kan de siges at være for overdrevne, hvad man snarest måtte være bange for. Selv om de derfor kun

¹⁾ Item conqueritur, quod vulgus et quidam homines vestri . . . redire contendunt ad statuta quaedam, quae dicuntur skru (S. r. D. V, 591).

²⁾ Item quod non praestat impedimentum, sed vult, quod archiepiscopus exerceat jurisdictionem sibi competentem in laicos in casibus spectantibus ad eundem (s. 358 art. 2 jfr. art. 1).

³⁾ Denne forklaring er mig velvillig meddelt af hr. dr. phil. H. Olrik.

kendes fra dette ene sted, fortjener de nok så megen tiltro som flere af procesakternes ubeviste og ubeviselige påstande, der dog til dagligdags går og gælder for god historie. At Grand ikke gik ind på dem, behøver næppe at bemærkes; hellere, sagde han, måtte de „skære hvert lem fra den anden, som var på hans liv“.

Hans lidelser skulde dog snart være tilende. Provst Jakob var for lang tid siden af „synderlig guds hjælp“ flygtet fra Kalundborg efter 27 ugers fængsel, havde lykkelig og vel undgået kongens forsøg på atter at fange ham og befandt sig nu hos paven, som han havde truffet i „Avenion“¹⁾. Paven, Bonifacius VIII., sendte strax en legat til kongen, som skulde bevirke ærkebispens frigivelse; tillige skrev han til hr. Anders, hr. Jakob Nielsen og hr. Peder, kaniker af Lund, „som da lå på Hammershus i slotsloven,“ og befalede dem, at de ikke måtte overgive kongen slottet (B 4 vers. — B 6). Provsten siger selv i sin klage, at han kom løs efter 27 ugers fængsel (s. 303), men rigtignok ikke hemmelig og af synderlig guds hjælp. Det var kongen selv, der frigav ham af frygt for, at han skulde dø i fængslet; såsnart hans helbred imidlertid blev bedre, søgte han påny at få ham sat under lås og lukke. Denne beretning må foretrækkes for krønikens, thi man kan være sikker på, at provsten ikke har forvansket sandheden til fordel for kongen. Hans fængselsted nævnes kun her, derimod bliver den oplysning, at det var ham, der bragte Bonifacius den mere officielle underretning om alle disse begivenheder, stadfæstet af et pavebrev (Munch. Anf. skr. s. 138).

---

¹⁾ Dette er, som Munch bemærker, kun en fejlskrift for Anagni (anf. skr. s. 122 a. 1).

De tre herrer på Hammershus er velbekendte¹⁾, men forfatteren — eller oversætterten — har dog her begået en lille titulaturfejl, idet Jakob Nielsen ikke er nogen kanik, men en person, der havde forbrudt sig mod lands lov og ret og derfor søgt tilflugt på Hammershus (s. 285).

Förend legaten (Isarn) kom til Danmark, havde Grand dog på anden måde fået sin længe savnede frihed tilbage. Beskrivelsen af flugten og de dermed forbundne omstændigheder (B 6—C 3) turde være så vel kendt fra Ingemanns „Kong Erik og de Fredløse“, at vi ikke behøver at gå nærmere ind på enkelthederne, af hvilke en stor del heller ikke kan kontrolleres. Den foregik St. Lucie nat (C 2), og efter en vanskelig og langvarig sejlads nåede man i god behold Hammershus. Vore hjemlige kilder, saavel akterne som årbøgerne, giver os kun ringe oplysning om denne flugt; derimod fortæller den lybske årbog til 1324, at Grand blev befriet „auxilio unius famuli cujus custodiae erat deputatus“ (M. G. XVI, 416). Vidtløftigere er den bremiske ærkebispokrønike, hvis heretning i hovedtrækkene stemmer overens med kronikens²⁾. Der er altsaa ingen grund til at tvivle om den velnærede Morten madsvends existens³⁾ — navnet Morten skyldes dog vist Ingemann

¹⁾ Hr. Peder er rimeligvis den „Petrus canonicus Lundensis, decanus de Borghandæholm“, der dør 1309 (Lunde Domkapitels Gavebøger ved Weeke. S. 56), Hr. Anders er den Andreas cellerarius der ofte omtales i akterne (f. ex. s. 327).

²⁾ Per amicos igitur funes transmittuntur
Et limae, per quas dura vincula roduntur,
Custodesque precii vinoque vincuntur,
Sic evadit pontifex, hostes confunduntur.

Lappenberg. S. 26. S. r. D. VI, 267.

³⁾ En anden af Grands hjælpere kaniken Hans Rodis (B. 7) nævnes i akterne som Grands tilhænger (Joh. Herodis. S. 361).

— eller om hele denne episode, der på grund af sin vidtløftighed og de indflettede datoer gør et meget tilforladeligt indtryk. Hvad undvigelsesdagen angår, da angives den i årb. til 1317 som proxima nocte post diem St. Luciae (S. r. D. II, 175); det er et spørgsmål, om dette i virkeligheden ikke betyder det samme som krønikens St. Lucie nat¹⁾, men selv om dette måske kan være tvivlsomt, er den ringe forskæl af en dag dog ganske betydningsløs²⁾.

Ved fastelavnstid 1296 kom Isarn til Danmark. Han begav sig strax til kongen, hvem han befalede at sende sagførere til Rom, og dernæst skrev han St. Peders dag 3: 22. febr. fra Roskilde til Grand, som han under kongens lejde „strængelig“ bød at komme til København. Grand kom også derover, og havde en samtale med ham 14 dage efter påske; derfra drog han til Lybæk, og da han havde ventet der i nogen tid, fik han brev fra Isarn, der opholdt sig hos kongen i Ribe, om at denne nu var rede til at sende sine sagførere til Rom. Grand begav sig derfor over Brügge til paven, som han traf i „Avenion“; sammen med ham rejste han derpå til Rom, hvor kongens prokurator, kansleren Martinus, snart efter indfandt sig, og processen tog sin begyndelse (C 3 vers. — C 5 vers.).

Tiden for Isarns ankomst er sikkert rigtig; han

¹⁾ Die Nacht wurde im Mittelalter meist zu dem vorangegangenen Tage gerechnet, Sonnenaufgang bildete die Grenze. Grotefend. Zeitrechnung d. deutschen Mittelalters. 1891. I, 131. Jfr. samme forfatters Handbuch d. hist. Chronologie. S. 42.

²⁾ Blad A 6 nævnes blandt andet, at Grand aldrig skiftede klæder fra den dag han kom ind i tårnet „og til anden dagen efter Lucie dag det andet år derefter at han slap ud“. Denne dato refererer sig dog sikkert til det forud sagte og ikke til flugten; om dagen kunde denne da umulig udføres.

træffes som vidne på et brev fra Roskilde 15. marts¹⁾. Ligeledes er den indre kronologiske sammenhæng pålidelig. Påsken faldt i 1296 den 25. marts, sammenkomsten i København er altså i dagene fra den 8. til den 10. april, og den 5. maj udsteder kongen sit prokuratorium fra Ribe (s. 276).

Også Grands rejserute er rigtig angivet, det var i Brügge, at han, i det mindste efter kongens sigende, holdt sin bekendte tale, hvori han ytrede, at det var ham ligemeget, hvem der var konge i Danmark, når det blot ikke var nogen af Kristoffer I.s æt (s. 324 jfr. 293).

Kronikens skildring af processen i Rom (C 5 vers. — C 7) er den mindst interessante del af skriftet. Den indeholder for størstedelen kun de samme klager som i Grands indlæg, men dog findes der også enkelte episoder, der er gengivet langt fyldigere end de tilsvarende i akterne. Særlig må man da fremhæve beretningen om, hvorledes kongen samlede kanikerne i kapitelshuset og tvang dem til at holde messe. sköntd pave Coelestin havde lyst riget i band, samt fortællingen om hans indbrud i Lunde sakristi, hvor han udtog flere breve af kapitlets brevkiste. Af disse begivenheder, der begge fortælles med et öjenvidnes vidtløflighed og en modstanders hadefuldhed, må den förste være foregået kort efter ærkebispens fængsling (s. 280 jfr. kongens svar s. 284—85); den anden falder derimod langt senere.

Kroniken lader imidlertid ikke blot kongen, men også junker Kristoffer begå lignende voldsgærninger. Da denne nemlig havde fået Grand sat i god forvaring på Søborg, vendte han tilbage til Lund, trængte ind i dom-

---

¹⁾ Rigsarkivets diplomatarium. Tom. IX.

kirkens sakristi, opbrød brevkisten og brændte brevene; derpå tvang han de rædselsslagne kaniker til at holde messe, uanset at deres ærkebisp var „så ynkeligen fangen og bunden“ (B 3 — B 4, jfr. C 5 vers.)¹).

Måske slår ærkebispnen disse to hærtog sammen til et, thi i sin klage omtaler han kun kongens overgreb; at kapitlet imidlertid har mistet flere privilegier, er sikkert nok; kongen må selv senere love at udstede nye (Hvitfeld I, 320 (III, 55)).

Af andre originale tilføjelser findes kun den lille før-omtalte notits om embedsmanden, hvem kongen fratog 400 mk., samt en klage over den molest, han tilføjede en Lunde kanik Henrik Blomme.

Forfatteren slutter derpå sit skrift med at fortælle, at kong Erik blev dømt til at betale ærkebispnen 50 mk., et tal der sikkert er fremkommen af originalens I, som Hvitfeld har misforstået og stræbt at forbedre ved tilføjelsen „måske løde mark guld“²).

Det har vist sig ved de foregående enkeltundersøgelser, at krøniken i det hele og store må betragtes som en meget agtværdig kilde, og selv om det billede, forfatteren har givet os, på enkelte punkter er fortegnet eller for stærkt farvet, er disse fejl dog af en sådan art, at de uden vanskelighed kan fjernes. Vi må derfor

¹) Dette genfindes i ærkebisp Niels' krønike, forf. c. 1370, hvor det fortælles omtrent ordret som i fængselskrøniken: Qui (Christ.) statim rediens Lundis sacristiam st. Lundensis ecclesiae fregit et inde sicut Nabogodonosor in Jerusalem omnia clenodia abduxit et omnia privilegia et litteras fregit, abscissis plumbetis et sigillis, ac omnia privilegia et litteras in medio chori . . . comburi fecit. S. r. D. VI, 627. Man fristes stærkt til at antage vor krønike som kilde.

²) Jfr. Hvitfeld I, 498 (III, 491).

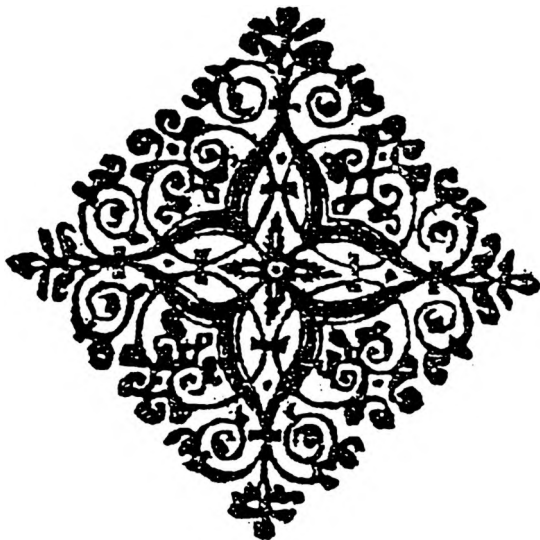
være den ukendte Lunde kanik taknemlig for hans interessante, lille skrift, der i form og fremstilling rager så højt op over datidens tørre årbøger og krøniker, og som sammen med Marsk Stig viserne står som et varigt minde om denne urolige tid, så rig på voldsomme brydninger og viljestærke mænd.

En Historie

---

mange Børn/da blef der ingen leff-
vendis aff dennem/ effter hans
Død. der hand haffde været Konge
§ 4. Aar / da Døde hand udi god
velmag oc ære / begraffvens
udi Ringsted Aar 1319.
S. Birgitte
Dag.

Hvis man forestillede sig en film produceret over »Krøniken om Jens Grands fangenskab«, burde den være forbudt for børn på grund af sine meget voldelige og grusomme scener. Men skriftet er historisk og anses af videnskaben for at »være en meget agtværdig kilde« til begivenhederne omkring ærkebiskoppen i Lund, Jens Grand, som af Erik Menved den 9. april 1294 blev taget til fange. Derpå kommer en gruppevækkende skildring af de forhold, Jens Grand blev budt i de cirka to år, hvor han var kongens fange. Siden lykkedes det for ham at flygte til Paven, der trøstende sagde, »at der var mange hellige mænd i Himmerige, som ikke var blevet pint halvt så meget for Guds skyld som ham« og til sidst kunne Jens Grand så atter indtage en ærkebiskops position – denne gang i Bremen, hvor han blev »så længe han levede«.

Krøniken er i sig selv utrolig læseværdig og spændende, naturligtvis specielt for den historisk interesserede. Men dette bind rummer desuden en grundig gennemgang af krønikens »affattelsestid og værd som historisk kilde« forfattet af M. Mackeprang og oprindeligt trykt i Historisk Tidsskrift.

FORLAGET ØRESUND

ISBN 87-88033-50-3

DIS-Danmark

